

Олена КЛИМЕНТОВА,

orcid.org/0000-0002-5895-8452

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри стилістики та мовної комунікації

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *Klymentovaov@ukr.net*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОГО СТАТУСУ МІСІОНЕРСЬКОЇ ПРОПОВІДІ

У статті вивчається специфіка впливу місіонерської проповіді. Місіонерська проповідь є різновидом комунікативної діяльності домінуючого суб'єкта інституціонального дискурсу, в якій анексується право на асиметричну контекстуалізацію. Лінгвістичні маркери такої контекстуалізації закорінені в ідеологію неоконфесії, є латентно інвективними, спричиняють світоглядну дезорієнтацію та імперативно коригують картину світу реципієнта. Це зумовлює їх наукову кваліфікацію як маркерів маніпулятивної моделі комунікативної поведінки й об'єктивує статус місіонерських проповідей як об'єктів лінгвістичної експертизи.

Ключові слова: місіонерська проповідь, комунікативний статус, сугестивний вплив, Мілтон-модель, лінгвістична експертиза.

Olena KLYMENTOVA,

orcid.org/0000-0002-5895-8452

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,

Professor of the Department of Stylistics and Linguistic Communication

Institute of Philology

Kyiv National Taras Shevchenko University

(Kyiv, Ukraine) *Klymentovaov@ukr.net*

THE PROBLEMATICAL ASPECTS OF THE MISSION SERMON

The article deals with the verbal specifics of the mission sermon's influence. Mission sermon is a sort of communicative activity of dominative subject of institutional discourse, in which a right on the asymmetrical contextualization is appropriated. The linguistic markers of the contextualization are implanted in the denomination ideology; they are latent invective, cause the world view disorientation and they imperatively change the recipient's picture of the world. That's why they are markers of communicative manipulation and understanding of influential character of missionary sermon let to enlarge the list of expert tasks in the analysis of religious text.

Author pays a special attention to proselyte communicative suggestion and the linguistic markers of suggestion in the missionary sermon. The tasks are the following: to describe the peculiarities of communicative manipulation in proselyte discourse and peculiarities of verbal behavior of leader of religious group. The religious activity of Pastor V. Muntyan is analysed in the article. In religious discourse text' representation has some characteristics of the independent semantic field, but in communicative process religious text can turn to a form of power and control. But in the scientific literature there is a lack of attention to the issues of hidden aspects of linguistic aggression in the proselyte religious discourses in particular, the peculiarities of its organization on the basis of status-role communication and the leader's determination are not disclosed. That's why the understanding of programming character of proselyte communication is so important. Some hidden aspects of proselyte communication allow to construe illusion reality and to add more drama to personal problems of people. As a result "security of communication" is disappeared.

Research results showed that communicative status of mission sermon is relevant with a verbal manipulation. In addition, understanding of influential character of missionary sermon let to enlarge the list of expert tasks in the analysis of religious text. The perspective of scientific qualification of the pathogenic verbal activity as the form of aggression of religion text is analyzed in the article.

Key words: missionary sermon, communicative status, suggestion, Milton-model, linguistic examination.

Постановка проблеми. Комунікативний статус місіонерської проповіді в широкій аспектології комунікативного впливу сьогодні залишається слабоосмисленим із позицій мовознавчої науки. Матеріалом цього дослідження було обрано місіо-

нерські проповіді пастора Володимира Мунтяна – лідера Духовного центру «Відродження» (ДЦВ).

Аналіз досліджень. Міждисциплінарна специфіка релігійної комунікації почала досліджуватися вітчизняними й зарубіжними науковцями порів-

няно недавно. Об'єктами наукового вивчення зокрема постали й сугестивні механізми впливу сакрального тексту (Климентова, 2011; 2012; 2016; Слезин, Музалевская, Урицкий, Рыбина, 2000; Слухай, 2012; Черепанова, 1996) та лінгвістична експертиза релігійних текстів (Баранов, 2012; Волкова, 2012; Ворошилова, 2016; Горошко, 2005; Мелікян, 2015; Прадід, 2005) та інші.

Мета статті – з'ясувати впливову специфіку місіонерської проповіді, що має суттєві відмінності від традиційної проповіді.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що стрімка динаміка соціальних змін і ціннісних парадигм, вимоги до інформаційної безпеки на сучасному етапі в Україні об'єктивують залучення до аналізу релігійного тексту нових методологій на основі міждисциплінарних підходів й розширення набору завдань лінгвістичної експертизи інформації релігійного змісту.

Виклад основного матеріалу. Для релігійного тексту, що має спільні ознаки з пропагандою й «приватизує право на істину», як і для інших дискурсів, неетичними вважаються: введення в оману, мовленнєва маніпуляція, мовленнєва агресія, мовленнєвий тиск. Але «слово істина сьогодні, так само, як свобода, справедливість, терпимість, віра, честь і багато інших, під карантинним прапором; ці поняття усі разом і кожне окремо отруєні – ідеологією, прагматизмом та різноманітними інсинуаціями» (Вайнрих, 1987, 61).

Місіонерські проповіді ґрунтуються на ревізії ортодоксальних підходів і пропонують культурні версії тлумачення сакрального тексту у вигляді набору нових істин, знання яких дає змогу «більш ефективно» вирішувати різноманітні життєві проблеми. Текст місіонерської проповіді як жанровий різновид базується на такому типі прагматичної вербалізації, в якому репрезентуються матриця можливих подій; ролі учасників; контексти сприйняття подій; структурні та інтеракціональні принципи, за якими ситуації ідентифікуються і зберігаються у вигляді досвіду (Кравченко, 2017, 152).

Так, топ-популярністю у місіонерському служінні пастора В. Мунтяна позначені Молитви за здоров'я (Мунтян, 2018). Матриця можливої сакральної події вибудовується навколо ідеї миттєвого зцілення від помазання Святим Духом як акту Божественної присутності. Вірогідність події об'єктивується посиленням на текст Біблії й особистим досвідом пастора.

Ролі учасників репрезентуються проповідником у життєвих історіях хворих людей, які довірилися пастору як провіднику Божественної волі і духовному наставнику. Ці історії мають ізо-

морфну природу аналогового знання. З одного боку, вони вкорінені в сакральний текст, а з іншого – в життя сучасних людей. Контекст подієвого плану практично завжди однаковий: відчай хворої людини, випадкове отримання запрошення від ДЦВ, прихід до ДЦВ, молитва, зцілення, нове життя з церквою. Почуття подяки реалізується в потребі займатися євангелізацією, в різних формах безкорисливого служіння церкві, зокрема й регулярних грошових внесках.

Структурні та інтеракціональні принципи взаємодії пастора з аудиторією закладені в саму процедуру місіонерської проповіді. Так, початковий етап обтяжується мотиваційною функцією, коли створюється установка на комунікацію переважно тактикою підкреслення переваг участі в релігійних заходах ДЦВ. Прийоми мовленнєвого впливу на цьому етапі, а це частотне використання меліоративної лексики, інтенсифікація оцінних позитивних суджень, неосемантизація сакральних понять, повтори ключових слів, ярлики, апеляція до авторитету Святого Письма тощо, підпорядковуються меті акцентувати позитивні аспекти діяльності ДЦВ (Мунтян, 2018).

На цьому ж етапі пастор починає формувати початкові фази трансівних станів (див. праці М. Еріксона). Вони активуються стратегіями прямого емоційного впливу – через послаблення критичного мислення й збудження надії, очікування дива. Серед засобів наведення трансів найбільш активними є ті, що вкорінені у звуко-ритмічні моделі впливу. Пастор використовує просодичне акцентування певної семантики пришвидшенням чи уповільненням мовлення, інтонацією, підвищенням тону, розтягуванням звуків, складів, незвичною вимовою слів, зламом інтонаційної норми вимови фраз тощо – загалом діє за класикою ритуального спілкування. У такий спосіб він латентно анексує увагу аудиторії, чітко маркує асиметричний рольовий статус учасників спілкування: учитель, обраний Богом, і ті, що мають слухати й повторювати.

На наступному етапі пастор переходить до активної фази молитви і знову залучаються засоби наведення трансівних станів, зокрема й латентно-агресивні. Наприклад, для роботи з увагою та сенсорикою реципієнтів використовується ресурс фонетичного рівня мовних експлікацій. У молитвах за здоров'я пастор спонукає Святий Дух зійти на присутніх у залі словами: «Тач-ч-ч... Кос-нись-сь... Тач-ч-ч... Кос-нись-сь... Тач-ч-ч ...Кос-нись-сь!» За використання звукосемантичних ефектів досягається дисоціація свідомого й несвідомого, якоріння трансівного досвіду.

Тактильні відчуття описуються і таким чином об'єктивуються. Цей прийом дає змогу інформацію перетворити на дію. Реакції присутніх формуються пастором. На наступному етапі багаторазове повторення активаторів тактильних відчуттів на рівні сприйняття дає змогу асоціювати дії вже з дивом і наслідками молитви.

Пастор пропонує молитися разом із ним, повторюючи за ним кожне слово. Він вимагає від аудиторії правильних інтонацій, потрібних акцентів, то підвищує тон, то притишує, прискорюється, уповільнюється, аудиторія має максимально наблизитися до манери пастора. Пастор буквально веде за собою, керує залом, даючи стислі команди й активуючи регресивні моделі поведінки, що маркують некритичне сприйняття. Він застосовує властиве гіпнотичним технікам «ведення» співрозмовника з обов'язковим використанням візуально-аудіально-кінестетично маркованих слів, що зумовлюють цілісне, гештальтне сприйняття і забезпечують ефективний вплив на реципієнта, нівелюючи актуальність його власних інтерпретацій інформації (Ковалевська, 2016; 2017).

До того ж пастор вербально об'єктивує важливі для присутніх фрейми (*Хвороба руйнує життя; Хвороба – це не Господня кара; Хворобу нищить Святий Дух* тощо), називає діагнози, змальовує відчуття в різних органах, подає деталі перебігу хвороб тощо. Він прикликає Святий Дух прийти у залу і сповіщає про його прихід. Відчуття присутніх волюнтативно ідентифікуються пастором як сакральні, спричинені присутністю Святого Духу в залі. Потім пастор починає озвучувати свої екзистенційні візії процесу Божого помазання й миттєвого зміцнення конкретних людей, присутніх у залі: *«Сейчас вижу женщину, у нее проблемы с... И прямо сейчас, прямо сейчас, в этот момент все очищается, уходит...»*. Ці прийоми, скеровані на об'єктивацію ілюзій присутніх, використовуються в гіпнотичних техніках, коли бажане вербалізується як реально існуюче.

Інструментом впливу пастора виступає метафора – аналогове знання про проблемну ситуацію. Базовий аналог запозичується з сакрального тексту, потім створюються його нові інтерпретаційні фрейми: *Бог не карає хворобами. Бог – це любов; Люди змілюються від невеличких хвороб; Святий Дух очищує все миттєво; Бог може бути пізнаним тут і зараз; Ми допоможемо* тощо.

Як уже зазначалося, у місіонерських проповідях аудиторії пропонується просте і зрозуміле рішення проблеми, переваги якого цілком прозорі, як от молитва за здоров'я. Підлаштувавшись під аудиторію, заволодівши її увагою, пастор показує,

як треба діяти. Іншим пропонується повторювати за ним. Наостанок пастор звітує про чудові результати. Так виглядає алгоритм взаємодії пастора й аудиторії. При цьому, як і в кабінеті гіпнотерапевта, пастор контролює стан пацієнтів, але довіра до себе формується латентно й імперативно.

Для створення суб'єктивних контекстів, скерованих на посилення мотиваційного ресурсу адресатів проповіді, В. Мунтян маніпуляційно використовує прийом емоційного аргументу. Так, молитовна фраза: *«Я благодарю Господа»* шляхом зламу просодичної норми трансформується у варіант: *«Я благо дарю!»*, що має новий смисл і сфокусована вже на персоні пастора. В такій суб'єктивній інтерпретації вона багаторазово включається в різноманітні інтонаційні моделі, що сприяють її закріпленню в пам'яті. На рівні текстових імплікатур об'єктивується довіра до пропозицій пастора. Результативність нової моделі аналогової поведінки закріплюється в оптимістично озвучених пастором видіннях зміцнення. Цей процес закономірно супроводжується стабілізацією психоемоційного стану присутніх на проповіді. Це своєрідне емоційне зараження позитивом. Фрейм результату постає як ефект знеболання, внутрішнього оновлення, відчуття припливу сил, наповнення енергією, надією й радістю тощо.

Отже, основною в проповідях пастора є стратегія емоційного впливу. Вона реалізується на основі динамічної емотивної кореляції, коли почуття слухачів трансформуються у бік протилежних за модальністю. Наприклад, страх чи тривога на початковому етапі молитви трансформуються у надію і радість на завершальному. Ця техніка корекції емоційного стану у пастора поєднується з численними комунікативними тактиками. Так, у молитвах за здоров'я були виявлені: тактика лідерської самопрезентації, скерована на трансформацію тривоги слухачів у довіру; тактика створення «кола своїх» реалізується шляхом емотивного маркування радістю; тактика створення «кола чужих» базується на висміюванні та інших емоційних реакціях дисоціації тощо. Стратегії й тактики емоційного впливу доповнюються значним арсеналом прийомів активації станів свідомості, наближених до гіпнотичних.

Це створює підстави для з'ясування лінгвокомунікативного статусу цієї проповіді шляхом виявлення диференційних ознак між сугестією, що традиційно визначає релігійне спілкування, та маніпуляцією як різновидами комунікативного впливу. На нашу думку, науково обґрунтованим є висновок Н.В. Кутузи, яка вивчала це питання

і дійшла висновку, що головною диференційною ознакою «є мета впливу, яку переважно можна визначити з позицій маніпулятора (суб'єкта), який в результаті отримує свою вигоду, наносячи шкоду об'єкту» (Кутуза, 2016: 189). Тобто, ідентифікаційною ознакою слугує морально-етичний чинник.

Цілком очевидно, що відмова від турботи про власне здоров'я і перекладання її на будь-кого у стані некритичного сприйняття дійсності, закріплення такої установки в пам'яті реципієнта є деструктивним і небезпечним. Ініціація такої поведінкової моделі пастором, для якого проповідницька діяльність слугує джерелом життєзабезпечення, корелює з маніпуляцією і потребує належної кваліфікації. Такі проповіді – псевдорелігійні тексти, що репрезентуються в особливих комунікативних ситуаціях, і є підстави для їхньої експертної оцінки.

Варто зазначити, що в різних релігійних традиціях практикуються змінені стани свідомості і напрацьовані різні семіотики для входження у ці змінені стани, в тому числі й текстові. Їх наукове вивчення є недостатнім і складає перспективу подібних досліджень. Водночас досягнення психо- і нейролінгвістики, розуміння алгоритму сугестивних впливів уможливають текстову ідентифікацію складників Мілтон-моделі як інструментів наведення цих станів. Спираючись на методи НЛП, з'явилася можливість аналізувати синестезію різновекторних характеристик впливу, з урахуванням власне лінгвістичних аспектів, особливостей психолінгвістичних і нейрофізіологічних структур індивідуально-масової свідомості та

екстралінгвальної специфіки (Ковалевська, 2016; 2017), зокрема й у маргінесному релігійному дискурсі, що нерідко кваліфікується як поле психологічних чи фінансових маніпуляцій.

Виявлення ідентифікаторів Мілтон-моделі у місіонерській проповіді, на нашу думку, уможливає її лінгвістичну експертизу попри те, що патогенний тиск чиниться латентно, об'єкт впливу його не відчуває, а ефекти впливу пов'язує із власним вибором.

Висновки. Здійснений лінгвістичний аналіз дав змогу виявити ілокутивну установку на відмову реципієнта від відповідальності за власне здоров'я. Водночас у реципієнта об'єктивується світоглядна дезорієнтація і формуються нові ризики для здоров'я. Зловживаючи авторитетом сакрального тексту, пастор створює дисоційовані від канонічних контексти для його тлумачення, в які закладається деструктивна модель соціальної поведінки. В прийомах її закріплення наявна комунікативна маніпуляція, що ґрунтується на стратегії емоційного впливу, зреалізованій у вербальних тактиках меліоративної самопрезентації; використанні маркерів «кола своїх» і «чужих»; апеляції до авторитету сакрального тексту тощо. Ці прийоми дають змогу активувати позитивні почуття реципієнтів без критичної оцінки семантичних складників проповіді. Інтерпретаційні фрейми виконують функцію емоційних аргументів, якими пастор керує сприйняттям у потрібному йому напрямку. Його мовленнєва поведінка (із застосуванням гіпнотичних технік) скерована на латентне закріплення навіюваних установок, деструктивних для реципієнтів, і реалізацію власних амбіцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бэндлер Р. Паттерны гипнотических техник Милтона Эриксона / Р. Бэндлер., Д. Гриндер. Сыктывкар: Флинта, 2000. 184 с.
2. Вайнрих Х. Лингвистика лжи. Язык и моделирование социального взаимодействия: Переводы / Сост. В.М.Сергеева и П.Б.Паршина; Общ. ред. В.В. Петрова. М.: Прогресс, 1987. С. 44–87.
3. Ковалевська Т. Ю. Нейролінгвістична ідентифікація метапрограмних стратегій особистості / Т. Ю. Ковалевська / Записки з українського мовознавства. Вип. 23. (2016) Opera in linguistic ukrainiana, Fascicillum 23, Одеса: «ПоліПрінт», с. 219–227
4. Ковалевська Т. Ю. Нейролінгвістична Мілтон-модель у системі методів дослідження комунікативної сугестії / Т.Ю. Ковалевська / Записки з українського мовознавства. Т.2. Вип. 24 (2017) Доступ на сайті: zum.onu.edu.ua/article/view/131412.
5. Компанцева Л. Ф. Лінгвістична експертиза соціальних мереж: підручник. К.: Аграр Медіа Груп, 2018. 318 с.
6. Кравченко Н. К. Дискурс і дискурс-аналіз: краткая энциклопедия. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2017. 288 с.
7. Кутуза Н. В. Сугестія і маніпуляція: спільні і відмінні ознаки різновидів (видів) комунікативного впливу. Записки з українського мовознавства. 2016. № 24, т. 2. С.178–189.
8. Мунтян В. Проповеди. Архив служений Владимира Мунтяна и Виктории Мунтян. Крусейд – Молитва за здоров'я / 25 февраля 2018 г. URL: vo.org.ua/tv/archive; Берлин / Крусейд / Молитва; Крусейд/ Апостол/ Молитва за здоров'я; сайт телеканалу Возрождение: <https://vk.com/muntyanvladimir>; <https://www.youtube.com/channel/UCd9Vmcu>.

REFERENCES

1. Bendler R. Paterny gipnoticheskikh tehnik Milтона Erixona [Patterns of the Milton Erikson's hypnotic techniques] Syktyvkar, Flinta, 2000.
2. Weinrich H. Lingvistika lgy [Linguistics of lie] // Jazyk i modelirovanie sotsial'nogo vzaimodejstvia: perevody [Language and modulation of social cooperation: translations] M.: Progress, 1987 [in Russian].
3. Kovalevska, T.Y. Nejrrolingvistichna identifikatsiya metaprogramnuh strategij osobustosti [Identity's metaprogram strategies neurolinguistic identification]. In: Opera in linguistica ukrainiana, Fascicullum 23, 2016, Odessa: "PoliPrint", pp. 219–227. [in Ukrainian].
4. Kovalevska, T. Y. Neirolingvistichna Milton-model u systemi metodiv doslidzhennia komunikatyvnoi suhestii [Neuro-linguistic Milton-model in the system of methods for studying communicative suggestion] In: Zapysky z ukrainskogo movoznavstva Vol. 2. Issue 24 (2017) URL: zum.onu.edu.ua/article/view/131412.
5. Kompantseva, L.Ph. Lingvistychna expertyza sotsialnyh merez [Linguistic examination of social nets], 2018, Kyiv, Agrar Media Group [in Ukrainian].
6. Kravchenko, N.K. Diskurs i diskurs-analiz: kratkaya entsyklopedia [Discourse and Discourse-Analysis: short encyclopedia], 2017, Kyiv: TOV "NVP Interservis" [in Russian].
7. Kutuz, N.V. Sugestiya i manipuljatsiya: spilni i vidminni oznaky riznovydiv (vydiv) komunikatyvnogo vplyvu [Suggestion and manipulation: common and different characteristics of varieties (types) of communicative influence] In: Zapysky z ukrainskogo movoznavstva, 2016, Vol. 2. Issue 24, 178–189 [in Ukrainian].
8. Muntian V. Propovedi. Archiv sluzhenij Vladimira Muntiana I Viktorii Muntian Kruseid. Molitva za zdorovje [Sermons. Archives of V. Muntian's and V. Muntian's services. Prayer for good health] 25 February. URL: <https://vk.com/muntyanvladimir>; <https://www.youtube.com/channel/UCd9Vmcu>. [in Russian].